

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

ΘΕΜΑ Α

A1.α.

1. Σωστό: «πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἤς μέρος πολεμική»
2. Σωστό: «Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»
3. Λάθος: «εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί»

A1.β.

1. Η αντωνυμία «αὐτῶν» αναφέρεται στη λέξη «τῶν θηρίων».
2. Το επίρρημα «οὐτω» αναφέρεται στη φράση «ὥς αἱ τέχναι νενέμηνται».

B1.

Ο Δίας, για να διασφαλίσει την προοπτική επιβίωσης των ανθρώπων που διέτρεχαν άμεσο κίνδυνο αφανισμού, αποφασίζει να τους προσφέρει τήν αἰδῶ καὶ τήν δίκην. Ἐτσι, θα είναι δυνατή η συγκρότηση κοινωνιών και η περαιτέρω ανάπτυξη του πολιτισμού. Η ενέργεια αυτή του Δία δείχνει το ενδιαφέρον και τη φροντίδα του για τους ανθρώπους.

Αἰδῶς είναι το αἶσθημα σεβασμοῦ ενός μέλους της κοινότητας ἐναντι των υπολοίπων, ὅλες οι ηθικές αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά (με άλλα λόγια: ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο άνθρωπος όταν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος). Η δράση της είναι ανασταλτική και αποτρεπτική και συμπίπτει με τη λειτουργία της ηθικής συνείδησης. Το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, αφού με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία των άλλων. Σε ένα λεξικό με τον τίτλο Ὅροι, το οποίο ἀνάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, η αἰδῶς ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c).

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η λέξη δίκη δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αἶσθημα. Είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η ενύπαρκτη στον άνθρωπο αντίληψη για το δίκαιο και το άδικο, ο σεβασμός των γραπτών και άγραφων νόμων και

των δικαιωμάτων των άλλων, καθώς και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων, όταν καταστρατηγούνται βάνουσα από κάποιον. Η δίκη εκδηλώνεται με τη δημιουργία και την τήρηση κανόνων δικαίου, την κατοχύρωση του δικαίου, του ορθού και του νόμιμου. Έτσι περιστέλλεται ο ατομικισμός και ο εγωισμός και εξασφαλίζεται η αρμονική κοινωνική συμβίωση.

Το δίπολο των αρετών αιδώς και δίκη ισοδυναμεί με το σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του.

Κάθε πολιτισμικά προηγμένη κοινωνία θεμελιώνεται στις αξίες της αιδούς και της δίκης. Οι αξίες αυτές είναι καθολικές και συνιστούν παράγωγα της εξέλιξης τόσο της ηθικής συνείδησης, όσο και του πολιτισμού που την εκφράζει και την κατευθύνει.

Με τη φράση λοιπόν «ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγῶν» διατυπώνεται ἔξοχα η κοινωνιοπλαστική αποστολή της αιδούς και της δίκης. Χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή του συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Ειδικότερα η αιδώς οδηγεί σε ὅ,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμοι», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας. Η δίκη παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ὡστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται φιλίαν, που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ὡστε να συμβιώνουν αρμονικά.

Η πολιτεία που θεμελιώνεται σε αυτές είναι δημοκρατική, γιατί ο αμοιβαίος σεβασμός και το αίσθημα δικαιοσύνης των πολιτών εμπεδώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους και με την πολιτεία και εξασφαλίζει ισορροπία στις σχέσεις τους.

Χρειάζεται βέβαια να διευκρινισθεί ὅτι οι δύο αξίες δόθηκαν ὡς πρότυπα που ἔπρεπε να κατακτηθούν από τους ανθρώπους με τη λογική και τον προσωπικό αγώνα.

B2.

Ενδεικτικά κάποιες γλωσσικές επιλογές με τις οποίες παρουσιάζεται η εντολή του Δία για την επιβολή της θανατικής ποινής είναι:

- 1) Η επανάληψη: πάντας... πάντες + πόλεις...πόλεως.
- 2) Η αντίθεση: πάντες - ὀλίγοι
- 3) Η προστακτική: μετεχόντων, θές
- 4) Η δυνητική ευκτική: ἄν γένοιτο που δηλώνει αὐτό που θα μπορούσε να συμβεί στο παρόν – μέλλον
- 5) Ο υποθετικός λόγος της απλής σκέψης του λέγοντος: οὐ γὰρ ἄν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχειεν.
- 6) Η εναλλαγή ευθέος και πλαγίου λόγου που προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στο κείμενο.

- 7) Η παρομοίωση: «ὡς νόσον πόλεως»
- 8) Η χρήση του «γὰρ» προκειμένου ο Δίας να αιτιολογήσει την απόφασή του
- 9) Η χρήση του εμπρόθετου επιρρηματικού προσδιορισμού της προέλευσης «παρ' ἐμοῦ» που τονίζει την προσωπική επέμβαση του Δία, του πατέρα των θεών.
- 10) Η χρήση αναφορικοῦποθετικής μετοχής «τὸν μὴ δυνάμενον» με την οποία τονίζεται η αναγκαιότητα ὑπαρξης και επιβολῆς του συγκεκριμένου νόμου, καθώς η «αἰδῶς» και η «δίκη» δόθηκαν σε μεταγενέτερο στάδιο.
- 11) Η χρήση του τελικού απαρεμφάτου «κτείνειν» που καθορίζει την ποινή.

Ο Πρωταγόρας τελειώνει τον μῦθο με τον Δία να επιβάλλει αυστηρά την ανάγκη της καθολικότητας της πολιτικής αρετῆς και μάλιστα με την ποινή του θανάτου δηλώνοντας ἔτσι την πολύ μεγάλη σημασία που δίνει στις αξίες της αιδούς και της δίκης για τη συγκρότηση και τη διατήρηση της πολιτείας.

Στον διάλογο αυτό ο Δίας θεωρεῖ απαραίτητη την καθολικότητα των αξιών αυτών για τους ανθρώπους, με την αιτιολόγηση-επιχείρημα ὅτι η κοινωνία δεν μπορεί να συγκροτηθεῖ πολιτικά, αν οι βασικὲς ιδιότητες που θεμελιώνουν την πολιτικὴ συγκρότηση δεν εἶναι κοινές σε ὅλα τα μέλη της. Στην πολιτικὴ αρετὴ (την ὁποία ο ἄνθρωπος κατακτᾶ με την αἰδῶ και τη δίκη) πρέπει να συμμετέχουν ὅλοι ανεξαιρέτως οι πολῖτες, γιατί μόνο ἔτσι μπορούν να συγκροτηθῶν οργανωμένες και βιώσιμες κοινωνίες. Η αἰδῶς και η δίκη λειτουργοῦν ως συνεκτικὴ δύναμη της κοινωνίας και η απουσία τους συνεπάγεται τη διάλυσή της.

Η σημασία και η αυστηρότητα του νόμου του Δία τονίζεται ἀπὸ την επιβολὴ θανατικῆς ποινῆς («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως») σε ὅποιον δεν συμμορφώνεται στις ἐντολές του. Η παρομοίωση ὁποῦοιου δεν συμμετέχει στην πολιτικὴ αρετὴ με ἀρρώστια της πόλης υποδηλώνει ὅτι ἀποτελεῖ κίνδυνο γι' αὐτὴ και πρέπει να θανατωθεῖ για να διαφυλαχθεῖ ἡ τάξη και ἡ ἰσορροπία του συνόλου. Ο Δίας ζητᾶει το ἀπόλυτο και το απαιτεῖ με ἀμείλικτη σκληρότητα. Επιπλέον ἡ επιβολὴ της ποινῆς του θανάτου ἀπὸ τον Δία, και συνεπῶς ἡ ἀδυναμία του να εξασφαλίσει την καθολικότητά τους, δείχνει ὅτι οι αξίες της αιδούς και της δίκης δεν εἶναι ἔμφυτες, γιατί δεν ἀποτελοῦσαν γνώρισμα της ἀρχικῆς ἀνθρώπινης φύσης και ὅτι ο σκληρὸς νόμος που τις επιβάλλει εἶναι «ἔργο του χρόνου, της πικρῆς πείρας και της ἀνάγκης».

Ο Δίας δηλαδή, αν και κατεῖχε την πολιτικὴ τέχνη, δεν τη δῶρισε στον ἄνθρωπο. Αντίθετα δῶρισε την αἰδῶ και τη δίκη για να εξοικονομήσει την πολιτικὴ τέχνη μόνος του ο ἄνθρωπος με τον προσωπικὸ ἀγῶνα του. Ὅταν οι ἄνθρωποι γνωρίσουν σε βάθος τις ἔννοιες αὐτές, που προβάλλονται ως αἰτήματα της ἠθικῆς, και εἶναι σε θέση να τις πραγματώσουν στις σχέσεις τους, τότε ἡ οργάνωση της πολιτικῆς κοινωνίας θα στηρίζεται σε αὐτές. Με αὐτὸν τον τρόπο οι πολῖτες διαμορφώνουν κοινωνικοπολιτικὴ συνείδηση και ἀναδεικνύονται υπεύθυνοι για τη χρηστὴ διοίκηση, ἀφοῦ αὐτὴ εξαρτάται ἀπὸ το δικαίωμά τους να ἔχουν βαρύνουσα ἀποψη για τη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων.

B3.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

B4.α.

- 1-ε (σποράδην-σπαρτά)
- 2-γ (σκεδαννύμενοι-διασκέδαση)
- 3-στ (ἀπώλλυντο-πανωλεθρία)
- 4-ζ (ικανός-άφιξη)
- 5-η (μετεχόντων-σχολικός)
- 6-α (θές-παρακαταθήκη)

B4.β.

Όσοι πολιτικοί **έχουν διαφθαρεί** δεν μπορούν να επιτελέσουν με επιτυχία το έργο τους.
Ο δημιουργός της ταινίας πέθανε αμέσως μετά την ολοκλήρωσή της.

B5.

Τόσο στο κείμενο αναφοράς όσο και στο παράλληλο κείμενο έχουμε τη δυνατότητα να παρακολουθήσουμε τη γνώμη δύο σοφιστών, του Πρωταγόρα και του Καλλικλή, σχετικά με την αδικία.

Από τη μία ο Καλλικλής ισχυρίζεται ότι στη φύση επικρατεί το δίκαιο του ισχυροτέρου, που επιθυμεί να εξουσιάζει, ενώ ο αδύνατος δεν μπορεί παρά να υποταχθεί. Οι ανίσχυροι και αδύναμοι λοιπόν, μη μπορώντας να αντισταθούν στους ισχυρούς, επινοούν τους νόμους, στους οποίους πρέπει όλοι να υπακούουν, και ονομάζουν κακό και άδικο αυτό που είναι σωστό και νόμος της φύσης. Ως βασική αιτία της αδικίας ο Καλλικλής ορίζει το αίσθημα κατωτερότητας των πολλών και αδυνάμων έναντι των λίγων και ισχυρών, το οποίο τους οδηγεί στη διεκδίκηση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων για όλους. μ' αυτόν τον τρόπο όμως καταπνίγεται αυτό που είναι φυσικό, να υπερισχύει δηλαδή ο δυνατότερος.

Από την άλλη πλευρά ο Πρωταγόρας στο συγκεκριμένο χωρίο τονίζει την αξία της δικαιοσύνης στη συγκρότηση και εύρυθμη λειτουργία των πολιτικών κοινοτήτων. Η πρωτοκοινωνική εκδήλωση των ανθρώπων, δηλαδή η τυχαία αθροιστική συνύπαρξή τους, χωρίς εσωτερικούς δεσμούς και κανόνες που να οριοθετούν την συμπεριφορά τους, είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση πρόσθετου κινδύνου αφανισμού τους. Λόγω της έλλειψης πολιτικής οργάνωσης οι άνθρωποι άρχισαν να αδικούν ο ένας τον άλλον («ήδίκουν ἀλλήλους») και να αλληλοσκοτώνονται, με αποτέλεσμα να βρεθούν και πάλι στην ίδια χαοτική κατάσταση («ώστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο»). Η απουσία πολιτικής αρετής σημαίνει ουσιαστικά απουσία πολιτεύματος, νόμων και θεσμών και χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις οι άνθρωποι αδικούν και αδικούνται, με αποτέλεσμα τη

διάσπαση της κοινωνικής συνοχής. Επομένως η αδικία για τον Πρωταγόρα είναι απόρροια της απουσίας των νόμων και παρουσιάζεται ως φθοροποιός δύναμη που καταστέλλει κάθε ομαλή απόπειρα συνύπαρξης. Έτσι, ενώ και οι δύο σοφιστές συμφωνούν στο γεγονός ότι οι νόμοι υπάρχουν νόμω και όχι φύσει, δε συμφωνούν για το ρόλο και το σκοπό των νόμων στην ανθρώπινη κοινωνία. Από τη μία, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, οι νόμοι λειτουργούν ως εγγύηση για όλους τους πολίτες και είναι αποτέλεσμα συμφωνίας και αποδοχής εκ μέρους των μελών μιας κοινωνίας προκειμένου να εξασφαλισθεί η συνοχή της και να επιτευχθεί η ασφάλεια και η ευημερία όλων. Από την άλλη ο Καλλικλής τονίζει κυρίως την έμφυτη τάση των ανθρώπων να λειτουργούν ατομικά εξυπηρετώντας τα προσωπικά τους συμφέροντα και όχι συλλογικά στο πλαίσιο του κοινωνικού συνόλου. Έτσι, με αυτόν τον τρόπο η έννοια της δικαιοσύνης αλλοιώνεται, αφού βασίζεται στα ένστικτα του ανθρώπου για υπεροχή.

ΘΕΜΑ Γ

Γ1.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Άνυτος λοιπόν από τη μία μεριά, ακόμα και μετά το θάνατο του, έχει κακή φήμη εξαιτίας της κακής αγωγής του γιου του και της δικής του απερίσκεπτης υπεροψίας. Ο Σωκράτης από την άλλη επειδή επαινούσε τον εαυτό του στο δικαστήριο, διέγειρε το φθόνο κι έκανε πιο πολύ τους δικαστές να τον καταδικάσουν. Σ' εμένα όμως φαίνεται ότι έχει τύχει τη μοίρα που αγαπούν οι θεοί.

Γ2.

Ο Ξενοφών στο απόσπασμα από τον επίλογο του έργου του "Απολογία Σωκράτους", διατυπώνει τις κρίσεις του για τη στάση του Σωκράτη στο δικαστήριο. Ο ιστορικός θεωρεί ότι ο Σωκράτης επέδειξε αξιοθαύμαστη ψυχική ρώμη. Έκρινε ότι ήταν προτιμότερο να πεθάνει παρά να ζει έχοντας παραβεί τις ηθικές αρχές στις οποίες πίστευε. Κι αυτό, γιατί ποτέ δεν ήταν αντίθετος σε κάτι που θεωρούσε αγαθό («επεδείξατο δε της ψυχής...προσάντης ήν»). Μάλιστα, ούτε και μπροστά στον θάνατο επέδειξε δειλία, αλλά ευχάριστα την αποδέχτηκε και πλήρωσε το χρέος του σε αυτόν («ουδέ προς τον θάνατος... επετελέσατο»).

Ο Ξενοφώντας επαινεί τον Σωκράτη για την ψυχική του ρώμη, τη σοφία και τη γενναιότητα του και γι' αυτούς τους λόγους τον θεωρεί αξιομνημόνευτο (« ἐγὼ μὲν δὴ κατανοῶν... οὐκ ἐπαινείν»). Μάλιστα αντιδιαστέλλει το ήθος του με αυτό του Άνυτου πετυχαίνοντας να τονίσει τη διαφορά του χαρακτήρα του, να εξυψώσει τον Σωκράτη και να δικαιολογήσει την υστεροφημία που είχε αποκτήσει. Τέλος, ο Ξενοφώντας καλοτυχίζει όποιον στον δρόμο του για την κατάκτηση της αρετής θα βρει δάσκαλο ανώτερο από τον Σωκράτη «εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομίζω».

Γ3.

α. «έμοι μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλοῦς μοίρας τετυχηκέναι· τοῦ μὲν γὰρ βίου τὸ χαλεπώτατον»:

«ἡμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι· τῶν μὲν γὰρ βίων τὰ χαλεπώτερα»

β. ἔγνω: γνώθι

τοῦ ζῆν: ζῆ/ζῆθι

τὸ τεθνάναι: τεθνεῶς/τεθνηκῶς ἴσθι

Γ4.α. διὰ τὸ μεγαλύνειν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του αναγκαστικού αιτίου στο ρήμα ἐποίησε.

τοῦ ζῆν: ἔναρθρο ἀπαρέμφατο, ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική συγκριτική (β' ὅρος σύγκρισης) ἀπὸ το συγκριτικού βαθμοῦ ἐπίθετο «κρείττον», (με α ὄρο το τεθνάναι)

τοῦ ἀνδρός: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική κτητική στα ουσιαστικά «τὴν σοφίαν» και «τὴν γενναιότητα»

ἀξιωμακαριστότατον: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «τὸν ἄνδρα» μέσω του συνδετικού ρήματος «νομίζω»

Γ4.β. ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ: «εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιωμακαριστότατον νομίζω.»:

ΥΠΟΘΕΣΗ: εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, (εἰ+οριστική)

ΑΠΟΔΟΣΗ: ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιωμακαριστότατον νομίζω. (οποιαδήποτε ἐγκλίση: οριστική ενεστῶτα):

ΕΙΔΟΣ: Το πραγματικό (ΥΠΟΘΕΣΗ: εἰ+οριστική, ΑΠΟΔΟΣΗ: οποιαδήποτε ἐγκλίση) .

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΣΕ ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΟ: ἐάν ... συγγένηται, νομιῶ

(ΥΠΟΘΕΣΗ: ἐάν + υποτακτική, ΑΠΟΔΟΣΗ: οριστική Μέλλοντα).

Επιμέλεια: Δράκου Σούλα

Ευχόμαστε καλά αποτελέσματα!